

Identiteit

Bliuw by dysels mar hâldt de geast iepen

Op 15 oktober verschijnt een scheurkalender over Fryslân en de rest van de wereld. Want we worden nu wel Culturele Hoofdstad, dacht samensteller Gerbrich van der Meer, maar ik woon hier al mijn leven lang en wat weet ik nou eigenlijk van Fryslân? Ze dook 365 weetjes op die laten zien hoe Fryslân al eeuwen verbonden is met de vier windstreken. „Ast witst wêr'tst wei komst, stiest steviger en wurdst in leukere partner.”

✎ Ria Kraa ✎ Marchje Andringa

Tussen Sneek en Leeuwarden, in de trein, zag Gerbrich van der Meer een affiche hangen met een oproep bijdragen in te sturen voor de Groninger Scheurkalender. Hé, dacht ze. De Sneekse was op weg naar haar werk voor Finster op Fryslân, een samenwerkingsproject van Friese media waar ze vanuit haar werkgever *Friesch Dagblad* deels gedetacheerd is. Een scheurkalender! Zo iets moeten wij voor Leeuwarden-Fryslân 2018 ook doen, wist ze meteen. Dat beaamden de collega's even later - maar Finster op Fryslân is journalistiek en binnen die context past zo'n project dus niet.

Maar het idee liet haar niet meer los, en zo ging ze voor haar plan als zpp'er de boer op. Zodra ze de Provincie Fryslân, uitgeverij Bormmeer en Tresoar meehad, ging ze aan de slag. „Ik hie it fansels in jier ferlyng al betinke moatten, mar dat wie no ien kear net sa. It wie al febrewaris.” Maar ze wilde toch doorzetten. „By my boarretet der altyd in hiel soad en no kaam der mynen fan alles by inoar. Mei in skuorkalinder koe ik rjocht dwaan oan it ferhaal fan Fryslân en de programmearring fan benammen de mienskipprojekten tagonklik meitsje foar it grutte publyk.”

Dat was een van die dingen die haar al langer door het hoofd gingen: wat gebeurt er in 2018 eigenlijk buiten wat we onmiddellijk zien? De media publiceren veel over de grote gesubsidieerde plannen en projecten, maar hoe kun je al die mienskipprojekten recht doen? „Sa'n projekt as Spannum betocht hat, dat iepenloftprojekt oer Sybrand Roorda dêr't in grut part fan it doarp oan meiwurke hat, en dat de mienskip yn it doarp echt fersterke hat, is hiel wichtich.” Zo is er vast veel meer moois, misschien niet op diezelfde schaal, en misschien op touw gezet door mensen die niet zo makkelijk de weg naar subsidiepoten of media vinden, maar die wel op hun eigen bescheiden manier een belangrijke kulturele bijdrage leveren. „Dy moatte ek sjoen wurde. Dy moatte net ûnder-

snije.” Zeker niet door een veel aandacht trekkend project als 11 Fountains. „Dat fyn ik in miste kâns. Keunstners fan bûten nei binnen helje is in ûntkenning fan wat wy hjir oan bagaazje hawwe.” Als je dat al doet, koppel ze dan ten minste aan kunstenaars uit Fryslân: dan wordt het interessant. Dan heb je mensen van hier die wat weten van de streek, samen met mensen die er met de frisse blik van de buitenstaander naar kijken. „Mar sa as it no gien is, is it net út ús krêft wei; net út de fraach: wat hawwe wy sels te bieden?”

Ze weet uit ervaring hoe verrassend het kan zijn als je zulke verbindingen tussen culturen tot stand brengt. In 1994 haalde ze als voorzitter van het YEN-congres (Youth of European Nationalities) veel jongeren uit minderheidsstaalgebieden in Europa naar Fryslân. De Zuid-Tirolers uitten hun verbazing over al die horizontale lijnen die ze in Friese kunstwerken zagen en volgens hen refereerden aan het platte landschap hier. De skotsploech, die op initiatief van een medebestuurder werd uitgenodigd, maar waar ze zelf grote vragen bij had (zou dit niet te oubolig zijn?), bleek de snelst volgeboekte workshop: vooral uit Oost-Europa en vooral veel jongens vonden dat volksdansen fantastisch. Door die

No is it net út ús krêft wei, net út de fraach: wat hawwe wy sels te bieden

buitenlandse ogen zag ze ineens hoe specifiek Fries die schilderijen waren, en hoe energiek traditionele dans kan zijn. „Sa hie ik der noch nooit nei sjoen. Bliuw by dysels mar hâldt de geast iepen, ûnderfûn ik dy wike wer.” Bij het fonteinproject is er nogal eens misgeschoten. Zoals

die kunstenaar die leeuwen op het Waagegebouw van Workum zag en dacht: hé dat hoort bij Workum. „Mar liuwen binne net spesifyk foar Warkum, en ek net foar Fryslân. Liuwen komst yn hiel Nederlân tsjin. Omdat se yn it rykswapen fan Nederlân sitte, wat alles mei de Nassau's te krijen hat. As der echt goed oerlis west hie mei de mienskip, hie dit der nooit kommen.”

Tas
En er was nog iets dat meespeelde. Ondanks een rijke opvoeding (Friese taal en cultuur kregen thuis onnodig veel aandacht) en studies (pabo, conservatorium, Fries aan de RuG, een postdoc) had ze vragen bij wat nou zo Fries was aan haar identiteit. „Myn identiteitstas wie noch altyd frij leech. Wat wit ik eins fan Fryslân? Fan kultuer bin ik aardich op 'e hichte, mar ik haw gjin skiednis studearre. Fan de natuer hjirre, de middenstân en sa wit ik ek mar in bytsje. En ús bern, dy fleane no út, wat witte dy eins?”

Bij het zien van dat affiche in de trein smolten al die gedachten in een flits samen: zo'n kalender kan leuk en laagdrempelig, voor jong tot oud, elke dag een weetje presenteren over Fryslân, over hoe innig verbonden deze provincie al heel lang is met de wijde wereld en wat voor rijkdom dat heeft opgeleverd. Dan kun je na een jaar blaadjes lezen en scheuren zeggen dat je bést wat van de provincie weet. En op de andere kant van het kalenderblaadje van dag tot dag een overzicht van wat er in LF2018 te doen is: dat zou de mienskipprojekten een boost kunnen geven.

Het materiaal zoeken voor de kalender was een openbaring, zegt ze. Met een lijstje onderwerpvelden - cultuur, natuur, sport, middenstand, religie - en de Friese Canon als eerste kapstokjes begon ze materiaal te verzamelen. Ze rolde van de ene 'hé wat leuk!!' in de andere. En leerde bijvoorbeeld dat het kaatsen is ontstaan in een klooster in Picardië. Dat de Winamer mantelspeld stichtjes bevat uit Rajasthan - hoe in de wereld was er in de zevende eeuw dan al

verkeer tussen India en Fryslân? En ze kende de in Fryslân veel voorkomende Wassenberghstraat natuurlijk wel maar wist niet dat daar een Everwinus achter school. En dat die professor in Franeker in 1797 de eerste hoogleraar van het hele land werd die officieel in de Nederlandse taal doceerde in plaats van het ge-

Fryslân sjocht de wrâld al iuwen en de wrâld sjocht Fryslân al iuwen

bruikelijke Latijn. Ze kwam erachter dat een giftige plant uit Taiwan in Hemelum belandde - en daar nog steeds groeit. Dat een zekere Gertrudis al in de elfde eeuw naar Santiago de Compostela liep en daarmee de eerste Friese pelgrim was die we kennen. Dat er een dode vulkaan ligt onder de zeebodem tussen Vlieland en Harlingen. Hoe de vonk oversloeg tussen Rembrandt en Saskia. Enzovoorts enzovoorts, vanaf de Trechterbekercultuur tot de drie opeenvolgende vluchtelingen van Epke.

„Ik woe it lytse mei it grutte ferbine. Dêrom haw ik ek keazen foar it tema: Fryslân en de wrâld. Om sjen te litten dat Fryslân al iuwen de wrâld sjocht en dat de wrâld al iuwen Fryslân sjocht.” LF2018 hoeft zich dus niet te overschreeuwen op een toon van „sjoch ús ris útpakken, dat nearzige Fryslân sil har einlings ferbine mei de wrâld. Want dy iepenheid, dy hannelsgeast, dy ferbining, hawwe der aliten west.” Het is belangrijk dat mensen zich van die rijke bagage bewust zijn en zich ermee verbonden voelen. Ze las essayist Bas Heijne: „Wil je een landschap kunnen behoeden, dan zul je je er eerst verbonden mee moeten voelen, ervan moeten houden. Veel van ons onbehagen komt misschien wel voort uit het gevoel dat we zelf

het contact met onze omgeving kwijt zijn - vandaar dat we ons zo heftig verzetten wanneer we zien dat anderen die ruimte dreigen in te nemen.” Dat is wat ze wil bereiken: „Ast witst wêr'tst wei komst, kenst dysels better, dyn mienskip better, stiest steviger en wurdst in leukere partner foar oaren.” Die gedachte is ooit ongeveer zo verwoord door de Indiase staatsman Gandhi (1869-1948), en die haalt ze aan op het blaadje van 1 januari, als een soort motto voor de hele kalender: „Gjin hús foar my dat oan alle kanten ommuorre is of kleden (gordijnen) foar de finsters hat. De kultuer fan alle lannen mei frij troch myn hús wierje. Ik wegerje lykwols om troch ien fan harren fuortblaasd te wurden.”

Tweetalig

Juist een scheurkalender is een laagdrempelig vehikel voor een breed publiek, hoopt ze: elke dag een klein stukkie. „Ik woe it sa opskriuwe dat ús bern it ek leuk fine.” En ook haar kapper - die nog nooit van Arno Brok of Rients Grata-ma gehoord heeft maar die dan weer wel alles weet van voetbal - moet het leuk vinden om zo'n scheurkalender te lezen en in de zaak te hebben. Dat de scheurkalender tweetalig is, verhoogt die drempel niet, denkt ze. De informatie over de programmering van LF2018 is in het Nederlands. De weetjes over Fryslân staan er in het Fries (zie 9 maart en 7 september hiernaast) maar die heeft ze lichtvoetig gehouden en waar nodig onderaan een paar woorden vertaald in het Nederlands.

Non-fiction

Skuorkalinder Fryslân en de wrâld

Gerbrich van der Meer

Bormmeer, € 15

